

Odborné informační zdroje (B)

Petr Včelák

14. února 2024

Obsah

1	Odborné informační zdroje	3
1.1	Informační zdroje přístupné prostřednictvím ZČU	4
1.2	Bibliografické/citační databáze	4
1.3	Odborné časopisy nebo konference	5
1.4	Sociální sítě	7
1.5	Data a datové sady	7
1.6	Software – radiologie	9
2	Citace a bibliografické záznamy	10
2.1	Jak popsat pramen?	10
2.2	Jak musíme postupovat?	10
2.3	Typy pramenů	10
2.4	Prvky citace	11
2.5	Citační normy a styly, ISO690	11
2.6	Požadavky fakulty/katedry	12
3	Citační manažery	14
3.1	Citace.com	14
3.2	CitacePRO.com	14
3.3	Zotero	14
3.4	JabRef	15
3.5	Mendeley Desktop	16
3.6	Microsoft Word	16
3.7	LibreOffice Writer	17
4	Externí citační manažer v textovém procesoru	18
4.1	Doplněk CitacePRO	18
4.2	Doplněk Zotero	19
5	Úkoly a samostudium	20

1 Odborné informační zdroje

- Co je informační zdroj?
- Kde a jak je hledat?
- Jak zjistit a posoudit kvalitu informačního zdroje nebo konkrétního pramene?
- Čemu se vyvarovat a co můžeme použít jako zdroj pro svoji odbornou práci?
- Jak rozpoznat pramen nevalné kvality a úrovně i jako laik?

Pozitivní znaky

- Autor skutečně existuje a za své dílo se nestydí (je jednoznačně uveden),
- autor se problematice/tématu věnuje dlouhodobě,
- publikace má tzv. impakt faktor (metrika/ukazatel průměrného počtu citací vědeckého časopisu, který se vyhodnocuje každý rok),
- publikace je recenzovaná,
- používány jsou primární prameny (nikoliv jen sekundární),
- všechna převzatá data a tvrzení jsou řádně citována,
- všechny citované prameny jsou jednoznačně identifikovány a jsou dohledatelné (skutečně existují),
- počet citací (pozor, nemusí být vždy spolehlivým ukazatelem),
- vlastní data autora(ů) jsou doplněna o popis metodiky a vybavení použitého pro jejich získání.

Negativní znaky Vyplynají z výše uvedeného. Je problém zjistit i základní (minimální povinné) údaje pro vytvoření tzv. bibliografického záznamu (např. jméno autora nebo datum publikace).

Čemu se určitě vyhnout? Pozor, často je primární účel zdrojů informací (nejen na webu) zcela jiný! Nelze všechny zdroje automaticky považovat za odborné a kvalitní! U některých lze přímo nalézt text „slouží výhradně pro informativní účely a nenahrazují lékařskou péči“ a obvykle malým písmem (např. v zápatí). Mezi odborné informační zdroje (literaturu) proto **rozhodně nepatří**:

- jakýkoliv článek v denním tisku (noviny, bulvární tisk) popularizační články nebo zpravodajství v žádné z podob – písemné, online, multimediální ani televizní,
- blogy,
- servery/weby o zdraví nebo životním stylu (např. vitalia.cz),
- e-shopy, firmy ani jiné materiály s marketingovým obsahem,
- články a příspěvky jakékoliv Wiki* (např. Wikipedia, Wikiskripta, Media Wiki),
- weby farmaceutických firem,
- weby (korporátních) firem s ambulantní péčí (např. Agel, EUC, Moje Ambulance),
- weby lékáren (Benu, Dr. Max),
- weby nemocnic ani těch fakultních,
- výukové weby a materiály (např. Courseware, Moodle, web MUDr. Jiřího Štefánka (<https://www.stefajir.cz/>), Wikiskripta).

Čemu dalšímu se vyvarovat?

- sekundárním zdrojům – resp. odkazuje-li se na původní zdroj dat, použijte právě ten primární(!),
- kvalifikačním pracím – zejména bakalářské a diplomové
 - teoretická část práce pro vás není vhodným začátkem nikdy, protože autor problematiku již jednou parafrázoval („převyprávěl“),
 - získaná data nebo zejména výsledky můžete diskutovat,
- dat zjištěných libovolným dotazníkovým šetřením
 - neznáte detaily dotazníkového šetření (kdo byl osloven),
 - často nízký počet odpovědí – nemá žádnou vypovídající hodnotu,
 - často otázky zjišťující dojmy než fakta,
 - znamená degraduje ve srovnání s možným počtem osob jichž se téma týká (tj. nejedná-li se o vzácné případy/onemocnění),
- neúplná data/graf
 - zcela chybějící osy grafu,
 - bez řádného popisu veličin a jednotek,
 - posunutý začátek osy (Y),
 - chybí hodnota celku často označovaného písmenem N pro celkový počet osob/respondentů/případů/odpovědí (např. nejčastěji graf s hodnotami v procentech, kde není zřejmý základ).

1.1 Informační zdroje přístupné prostřednictvím ZČU

Informační zdroje jsou přístupné prostřednictvím knihovny ZČU (<https://www.knihovna.zcu.cz/>).

- Knihovna → Zdroje → Online katalog
- Knihovna → Zdroje → Databáze

1.2 Bibliografické/citační databáze

Citační databáze poskytují možnost vyhledat informace o odborných publikacích:

- o publikaci/příspěvku,
- anotace/abstrakt,
- použité reference,
- jejich citace (ohlas) v dalších pramenech.

Nejnámější a nejpoužívanější citační databáze:

- **Web of Science** (přístup přes knihovna.zcu.cz)
 - Multioborová citační databáze.
 - Nutné přistupovat se ZČU identitou.
- **Scopus** (knihovna.zcu.cz)
 - Multioborová citační databáze.
 - Nutné přistupovat se ZČU identitou.

- MEDLINE (https://www.nlm.nih.gov/medline/medline_overview.html)
 - Hlavní bibliografická databáze Národní lékařské knihovny (USA), která obsahuje odkazy na časopisecké články z oblasti věd o živé přírodě se zaměřením na biomedicínu.
 - Poskytuje bibliografické informace o článcích z akademických časopisů týkajících se lékařství, ošetrovatelství, farmacie, stomatologie, veterinární medicíny a zdravotní péče.
- PubMed (<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/>)
 - Přes 36 milionů citací biomedicínské literatury (z databáze MEDLINE, časopisů z oblasti přírodních věd a online knih).
 - Citace mohou obsahovat odkazy na plné texty z PubMed Central a z webových stránek vydavatelů.
- MEDVIK (<https://www.medvik.cz/bmc/>).
 - Provozuje Národní lékařská knihovna (ČR).
- Google Books (<https://books.google.com/>)
 - Vyhledávání pouze knih, časopisů a novin napříč obory a zdroji (různé kvality).
- Google Scholar (<https://scholar.google.com/>)
 - Vyhledávání odborné literatury napříč mnoha obory a zdroji (více či méně kvalitními).

1.3 Odborné časopisy nebo konference

Publikace můžete hledat přímo u samotného zdroje, kterým jsou odborné časopisy/periodika nebo konference. Právě příspěvky z konferencí (bývají kratší 4–6 stran) nebo články (8 a více stran) vydávané v odborných časopisech.

- Nature – rozcestník všech titulů časopisů viz <https://www.nature.com/siteindex>
- České – například:
 - Acta chirurgiae plasticae (ACHP),
 - Anesteziologie a intenzivní medicína (AIM),
 - Athero Review (AR),
 - Clinical Osteology (CO),
 - CMP journal (CMP),
 - Časopis lékařů českých (CLC),
 - Česká a slovenská farmacie (CSFA),
 - Česká a slovenská neurologie a neurochirurgie (CSNN, <https://www.csnn.eu/>),
 - Česká a slovenská oftalmologie (CSOF),
 - Česká a slovenská psychiatrie (CSPS),
 - Česká geriatrická revue (CGR),
 - Česká gynekologie (CG),
 - Česká revmatologie (CR),
 - Česká stomatologie/Praktické zubní lékařství (CS),
 - Česká urologie (CU),
 - Česko-slovenská dermatologie (CSDE),
 - Česko-slovenská neonatologie (CSNE),
 - Česko-slovenská patologie (CSPA),

- Česko-slovenská pediatrie (CSPE),
- Diabetes a obezita (DO),
- Epidemiologie, mikrobiologie, imunologie (EMI),
- Forum Diabetologicum (FD),
- Gastroenterologie a hepatologie (CSGH),
- Geriatrie a Gerontologie (GERI),
- Hojení ran (HR),
- Kardiologická revue – Interní medicína (KR),
- Klinická biochemie a metabolismus (KBM),
- Klinická onkologie (KO),
- Lékař a technika (LT),
- Linkos – Česká onkologická společnost České lékařské společnosti J. E. Purkyně (<https://www.linkos.cz/>),
- Listy klinické logopedie (LKL),
- Listy revizního lékařství (LRL),
- Nukleární medicína (NUKL),
- Oborový speciál (OS),
- Otorinolaryngologie a foniatrie (OF),
- Pracovní lékařství (PRL),
- Praktická gynekologie (PG),
- Praktický lékař (PL),
- Rehabilitace a fyzikální lékařství (RFL),
- Remedia (<https://www.remedia.cz/>),
- Revizní a posudkové lékařství (RPL),
- Rozhledy v chirurgii (RVCH, <https://perspainsurg.com/rvch>),
- Soudní lékařství (SL),
- Svět praktické medicíny (SPM),
- Transfúze a hematologie dnes (THD),
- Úrazová chirurgie (UCH),
- Urologické listy (UL),
- Urgentní medicína (UM, <https://urgentnimedcina.cz/>),
- Vnitřní lékařství (VL, <https://www.casopisvnitrnilekarstvi.cz/>),
- ...

- Mezinárodní

- Acta Psychopathologica (AP),
- Acta Rheumatologica (AR),
- BMC Cancer (BMCC),
- BMC Gastroenterology (BMCG),
- BMC Infectious diseases (BMCI),
- BMC Medicine (BMCM),
- BMC Nephrology (BMCN),
- BMC Psychiatry (BMCP),
- BMC Public Health (BMCP),

- BMJ (BMJ),
- Brain and Behavior (BB),
- Brazilian Dental Journal (BDJ),
- Cancer Medicine (CM),
- Cell Biology International Reports (CBIR),
- Dentistry (DENT),
- Dentistry Journal (DJ),
- Diabetology & Metabolic Syndrome (DMS),
- Head & Face Medicine (HFM),
- Molecular Genetics & Genomic Medicine (MGGM),
- Oral Hygiene & Health (OHH),
- Physiological Reports (PR),
- PLOS Genetics (PLGN),
- PLOS Global Public Health (PLGPH, <https://journals.plos.org/globalpublichealth/>),
- PLOS Medicine (PLMD),
- PLOS One (PLO),
- PLOS Pathogens (PLPT),
- The Open Dentistry Journal (ODJ),
- ...

1.4 Sociální sítě

- ResearchGate (<https://www.researchgate.net/>)
 - pro vědce a výzkumné pracovníky,
 - umožňuje sdílet dokumenty (často lze získat plné texty článků), klást/odpovídat na otázky a hledat spolupracovníky,
 - více než 20 milionů členů ze více jak 190 zemí.
- LinkedIn
 - přesah do oblasti Business
- Twitter
 - možný přesah mimo výzkum: zastupitelé vlády a státní správy, politici, poskytovatelé služeb, odborníci z oboru a veřejnost.

1.5 Data a datové sady

Zcela klíčovou roli mají data nejen ve zdravotnictví, ale také pro získání informací pro sledování trendů v populaci nebo jako podpora pro hodnocení nebo objektivní rozhodování.

Vhodné je se zdroji dat seznámit co možná nejdříve, protože vám mohou být velmi užitečné při zpracování samostatné práce (prezentace) nebo budoucích kvalifikačních prací, kde jich lze využít nejen v teoretické části, ale také při diskuzi dosažených hypotéz/výsledků/zjištěních.

Co hledat? Tzv. **otevřená data** (open data) nebo **datové sady** (datasets). Podstatné je nemít pouze data, ale důkladně jim rozumět a následně je správně interpretovat.

- Portál otevřených dat (<https://data.gov.cz/>)

- ČSSZ (<https://www.cssz.cz/>) – statistiky a otevřená data (<https://www.cssz.cz/web/cz/statistiky-a-otevrena-data>)
 - otevřená data (<https://data.cssz.cz/>),
 - statistiky (<https://www.cssz.cz/web/cz/statistiky>).
- ČSÚ (<https://www.czso.cz/>) – Databáze, registry – Veřejná databáze (<https://vdb.czso.cz/vdbvo2/>) – nabízí přehledy *Statistiky, Vše o území, Vlastní výběr, Ukazatele* a v oblasti *Zdravotnictví, pracovní neschopnost* to jsou oblasti:
 - Zdravotnická zařízení,
 - Lůžka ve zdravotnických zařízeních,
 - Lékaři ve zdravotnických zařízeních,
 - Hospitalizovaní pacienti,
 - Ošetřovací dny,
 - Průměrné procento pracovní neschopnosti,
 - Nově hlášené případy pracovní neschopnosti,
 - Průměrná doba trvání pracovní neschopnosti,
 - Kalendářní dny pracovní neschopnosti,
 - Nově hlášené případy pracovní neschopnosti na 100 pojištěných,
 - Nemocensky pojištěné osoby.
- MZ ČR (<https://www.mzcr.cz/>) a ÚZIS <https://www.uzis.cz/>
 - **Národní zdravotnický informační portál (NZIP)** – Datové zpravodajství (<https://www.nzip.cz/modul/zpravodajstvi#otevrena-data>) poskytuje rozličné podoby:
 - * Otevřená data:
 - Číselníky,
 - Národní kardiologický informační systém,
 - Národní registr reprodukčního zdraví,
 - Centrální evidence očkování,
 - COVID-19,
 - Psychiatrická péče,
 - Prevence a screeningy,
 - Národní registr poskytovatelů zdravotních služeb,
 - Národní registr úrazů.
 - * Datové souhrny:
 - Národní kardiologický informační systém,
 - Národní registr reprodukčního zdraví,
 - Centrální evidence očkování.
 - * Analytické studie – zpracovaná data ve formě zprávy v oblastech:
 - Národní kardiologický informační systém,
 - Národní registr reprodukčního zdraví,
 - Centrální evidence očkování.
 - * Ročenky, publikace:
 - Národní kardiologický informační systém,
 - Národní registr reprodukčního zdraví.
 - **SVOD** (<https://svod.cz/>) – epidemiologie zhoubných nádorů v ČR
 - * Data publikovaná především z *Národního onkologického registru (NOR)*, který je spravován ÚZIS ČR. Využita jsou také data ČSÚ.

- * Poskytuje incidenci, mortalitu, přehledy dle regionu/věku, a možnost získat tabulku se zdrojovými daty.
- Portál otevřených dat (<https://data.gov.cz/>)
 - Dle tzv. Open Data směrnice mají úřady povinnost poskytovat veřejně dostupné informace z evidencí, registrů a seznamů jako otevřená data nejpozději od 1. ledna 2024.
- National Institutes of Health (NIH, <https://sharing.nih.gov/accessing-data>)
 - Vědecká data (<https://sharing.nih.gov/accessing-data/accessing-scientific-data>)
 - Genomická data (<https://sharing.nih.gov/accessing-data/accessing-genomic-data>)
- World Health Organization (WHO, <https://www.who.int/data/collections>)
 - WHO Data Collections (<https://www.who.int/data/collections>)
 - WHO Mortality Database (<https://platform.who.int/mortality>)
- Google Dataset Search (<https://datasetsearch.research.google.com/>)
- Mendeley Data (<https://data.mendeley.com/>)
- Repositáře medicínských obrazových dat (DICOM).
 - DICOM Library (<https://www.dicomlibrary.com/>)
 - Open-Access Medical Image Repositories (<https://www.aylward.org/notes/open-access-medical-image-repositories>)
 - * NIH Database, The Cancer Imaging Archive (TCIA), RSNA, NCI, ...
 - Open Access Biomedical Image Search Engine (<https://openi.nlm.nih.gov/>)
 - List of Open Access Medical Imaging Datasets (<https://radrounds.com/radiology-news/list-of-open-access-medical-imaging-datasets/>)
 - ...

1.6 Software – radiologie

- MedDream
 - HTML5 DICOM Viewer Online (<https://www.softneta.com/online-dicom-viewer/>)
 - Live demo viz <https://demo.softneta.com/>:
 - * dostupné příklady modalit: X-RAY, CT, PET CT, MR, MAMMO, DX, US, ANGIO, ECG, VIDEO, ENDO, DENTAL, RETINAL
 - * možnost manipulace, možnost exportu, ...
- WEASIS DICOM Viewer (<https://weasis.org/>)
 - Jak začít, Základy, Tutoriály, FAQ, Live Demo
- 3D Slicer (<https://www.slicer.org/>)
 - Download, Documentation, Training, ...
- a další.

2 Citace a bibliografické záznamy

Při práci na vlastních odborných publikacích vždy pro všechny převzaté informace uvedeme (a) tzv. *přímou citaci*, anebo (a) text *parafrázujeme* a musíme doplnit informaci o původním zdroji. Vše cizí/převzaté **řádně citujeme**, aby nedošlo k porušení autorského práva, copyrightu ani citační etiky. S uvedením původního zdroje můžeme převzít prakticky cokoliv: data, diagramy, fakta, grafy, ilustrace, myšlenky, obrázky, tvrzení a mnoho dalšího z rozličných pramenů.

2.1 Jak popsat pramen?

Bibliografický záznam musí zajistit **identifikaci a jednoznačnou lokalizaci** informačního zdroje. Proto musí být takový záznam musí být **přesný a úplný**.

Čtenář dle seznamu zdrojů může informace ověřovat a posuzovat odbornost (znalost odborného téma) autora. Posuzují se aktuálnost a kvalita pramenů, správné pochopení pramenů autorem nebo správnost a úplnost převzatých dat (autor si data neupravil).

Problematické místo v textu vzniká jestliže citovaný pramen chybí nebo jej nelze vyhledat. Může to vést k **plagiátorství** (citace chybí!) nebo nemožnosti informaci vyhledat a ověřit (neexistuje nebo je chybně/nedostatečně popsána), což velmi snižuje kvalitu odborného textu.

Například uvést pouze URL nestačí, protože adresa se může změnit nebo web dokonce zanikne. Původní obsah však může existovat i nadále jinde. Proto jsou důležité také údaje o autorovi, názvu a datu publikace/změny (příp. další identifikaci verze). Online zdroje musí být vždy doplněny o **datum citace**, které navíc označuje kdy informace dostupná byla a tím svým způsobem určujete verzi publikovaného dokumentu.

- Odkaz může přestat fungovat.
- Web může změnit adresu/adresy.
- Internetový archiv, doslovně Internet Archive WayBackMachine (<https://archive.org/web>) často umožní získat i historický obsah webu k určitému období nebo přímo dni.

2.2 Jak musíme postupovat?

- Všechny převzaté prameny (např. data, poznatky, tvrzení, obrázky, tabulky) se vždy musí řádně uvést v **seznamu literatury**.
- Citovat musíme v místě, kde z převzatého pramene vycházíme – **vložíme citaci**, což je identifikace pramene v seznamu literatury.

2.3 Typy pramenů

- monografie – kniha, kapitola v knize,
- periodika – časopis, příspěvek (abstrakt, článek) ve sborníku nebo v časopisu (odborném),
- recenze,
- elektronické zdroje,
- kvalifikační práce – bakalářské, diplomové, disertace,
- a mnoho dalších, včetně specifických zdrojů, které norma neřeší.

2.4 Prvky citace

Informace, které musíme pro jednotlivé prameny popsat mají mnoho společného. Najdou se však specifika pro daný typ pramene. Zcela obecně se každý bibliografický záznam skládá z několika částí (prvky citace), kterými jsou například:

1. tvůrce
 - (a) jeden nebo více tvůrců, kde rozlišujeme (a) fyzické osoby nebo (b) organizace/podnik,
 - (b) anonymní díla – u odborných zdrojů to jistě není náš případ!,
2. název, vedlejší název/názvy,
3. formát a typ zdroje (např. Online nebo typ nosiče),
4. vydání,
5. další tvůrci,
6. název edice, číslo,
7. vydavatel, datum,
8. číslování a stránkování,
9. trvalé identifikátory/lokace,
 - (a) standardní čísla (ISBN, ISSN, ...),
 - (b) u online zdrojů (DOI, handle, ...) nebo síťové umístění (URL),
10. datum citace (online zdroj),
11. dodatečné informace (lze přidat kdekoliv, kde je to vhodné).

2.5 Citační normy a styly, ISO690

Citační normy formalizují jednotný popis pramene/zdroje. Norma uvádí vždy typ pramene včetně popisných prvků, jejich pořadí a formátování. Norma definuje jak má vypadat seznam literatury nebo způsoby citace v textu. Existuje přes 300 různých norem. Přesto existují tři základní podoby seznamu literatury a citací pramenů v textu dokumentu.

Číselný styl je založen na číslovaném seznamu literatury, kde jsou položky v pořadí jejich výskytu citace v textu. Citace je tvořena pořadovým číslem v seznamu literatury odděleným od textu v kulatých nebo hranatých závorkách (alternativně jako horní index). Citace může být doplněna o rozsah stran. Více citací stejného pramene (opakovaná citace pramene) má vždy shodné číslo.

Harvardský styl zjednodušeně¹ spočívá v seznamu literatury, který je v abecedním pořadí tvůrců (příjmení, první prvek). Citace je tvořena příjmením autora a roku publikace (neoddělujeme čárkou), které jsou v kulatých závorkách. Doplněn může být rozsah, který je od autora a roku oddělen čárkou. Příjmení autora se vynechává, je-li citace vložena bezprostředně za jméno autora v textu.

Průběžné poznámky mají citaci jako pořadové číslo poznámky, které je ve formě horního indexu uzavřeno v kulatých nebo hranatých závorkách. Prameny jsou číslovány a uvedeny přímo v poznámkách pod čarou nebo na konci dokumentu jako seznam literatury. Jedna poznámka pod čarou může obsahovat odkazy na více zdrojů.

¹Prameny nemusí být nutně pouze v abecedním pořadí tvůrců. Řazení může ovlivňovat autorství (vlastní prameny autora na prvním místě), počet tvůrců (jeden tvůrce dříve než publikace s více autory při stejném jménu), stáří publikace (pro stejného autora řadíme od nejstarších), anebo může být pořadí dle názvu (oblast na mapě, název filmu).

V ČR je používána citační norma **ISO 690:2022**² s účinností od 1. 12. 2022.

Při práci s prameny rozlišujeme číselný a harvardský styl. Způsobu průběžných poznámek se jednoznačně vyhněte.

Informace ke studiu:

- **Výklad normy ČSN ISO 690:2022** (01 0197) viz <https://www.citace.com/CSN-ISO-690>
- Knihovna VŠE
 - poskytuje *Interaktivní barevné příklady citací ISO690 a APA 7*
 - Rozdíly v ČSN ISO 690:2011 vs. 2022
- Knihovna ZČU
 - poskytuje souhrn k citacím na ZČU.
 - Podrobný návod k ISO690 viz <https://citace.zcu.cz/>
 - jak citovat/parafrázovat, časté chyby,
 - příklady a tahák k citování pro nejčastější typy pramenů.

Příklady:

- **PŘÍJMENÍ, JménoAutora.** *Název knihy.* Označení vydání. Místo vydání: Vydavatel, rok vydání. Počet stran. ISBN.
- **PŘÍJMENÍ, JménoAutora.** *Název knihy.* Označení vydání. Místo vydání: Vydavatel, rok vydání. Počet stran. ISBN. Lokace části.
- **PŘÍJMENÍ, JménoAutoraČlánek.** *Název článku. Název časopisu,* datum nebo rok vydání, ročník, číslo, strany.
- **PŘÍJMENÍ, JménoAutoraČlánek.** *Název článku. Název časopisu,* datum nebo rok vydání, ročník, číslo, strany. Adresa stránky. [citováno].
- **PŘÍJMENÍ, JménoAutoraStránky.** *Název stránky.* Online. Místo vytvoření: Datum vytvoření/datum aktualizace stránky. Adresa stránky. [citováno].

2.6 Požadavky fakulty/katedry

Pozor, při tvorbě kvalifikační práce vždy dbejte požadavků, které klade univerzita (viz souhrn k citacím na ZČU), fakulta nebo konkrétní katedra a to jednotně v celém dokumentu.

Na tomto místě je nutné zmínit, že pro studenty FZS ZČU je závazná tzv. *Metodika pro kvalifikační práce na FZS*, která bude v době vypracování/odevzdání práce platná pro daný typ kvalifikační práce – bakalářská, diplomová. Mimo rámec metodiky je vhodné respektovat doporučení vedoucí(ho) práce.

- Preferovaná norma ISO 690.
- Číselný vs. harvardský styl.
- Počet pramenů (doporučené, minimálně X?)
 - celkem,
 - českých,
 - cizojazyčných.

²Informace a dokumentace - Pravidla pro bibliografické odkazy a citace informačních zdrojů: ČSN ISO 690 (01 0197) = Information and documentation - Guidelines for bibliographic references and citations to information resources = Information et documentation - Principes directeurs pour la rédaction des références bibliographiques et des citations des ressources d'information. [Praha]: Česká agentura pro standardizaci, 2022.

- Typů pramenů
 - kniha (ISBN),
 - data,
 - odborné časopisy nebo sborníky (ISSN),
 - internetové zdroje,
 - ostatní (BP, DP).

3 Citační manažery

Citační manažery jsou aplikace nebo rozšíření do prohlížečů a textových procesorů, kde slouží ke správě a organizaci informačních zdrojů – pramenů.

Existuje množství tzv. citační manažerů, které usnadňují správu pramenů včetně jednotlivých bibliografických polí. Kancelářské aplikace pro textové dokumenty poskytují integrované citační manažery. Současně externí citační manažery poskytují rozšíření pro textové procesory jako jsou Microsoft Word a LibreOffice Writer.

Pozor na automatické předvyplnění polí po vyhledání pramene!

- Jednotlivá pole raději **vyplňujte** výhradně **sami**, aby neobsahovala chyby nebo přímo nesmysly!
- Případné automatické předvyplnění polí musíte vždy zkontrolovat!

V podkapitolách je přehled vybraných citačních manažerů.

3.1 Citace.com

Jednoduché webové rozhraní generátoru bibliografických záznamů. Vhodné pro vytvoření jednotlivých záznamů. Určitě není vhodné pro velké počty pramenů, které chcete citovat. Vygenerovanou citaci pouze zkopírujete a vložíte např. do své prezentace.

Pro kvalifikační práce je vhodnější využít možností některého z dalších citačních manažerů.

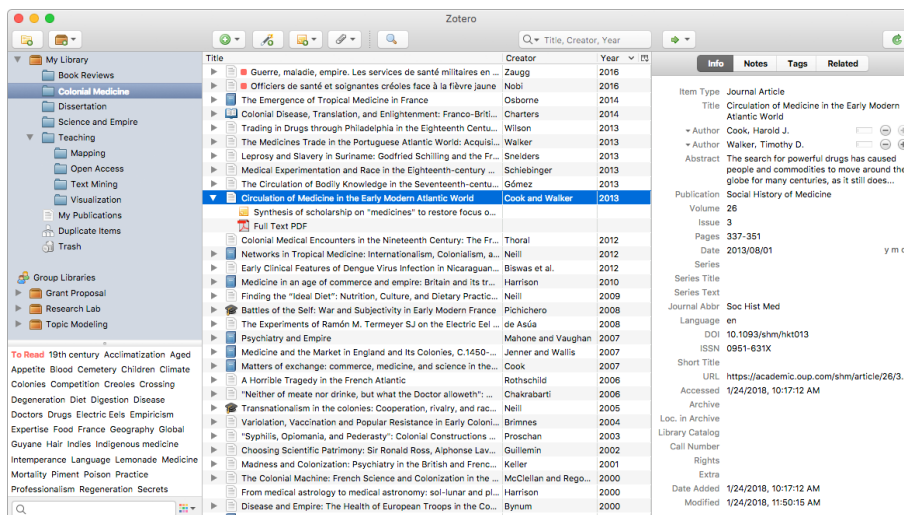
3.2 CitacePRO.com

- Viz <https://www.citacepro.com/>,
- Podpora ISO690:2022.
- Správa pramenů probíhá výhradně ve webovém prostředí.
- Existuje rozšíření pro MS Word 2016 nebo novější a Microsoft 365. Podporovány jsou pouze operační systémy MAC, Windows 10, Windows 11.
- Lze využívat licenci ZČU viz souhrn k citacím na ZČU.
- Rozšíření pro LibreOffice ani OpenOffice.org k dispozici není.
- Nelze vložit více citací současně do jedné závorky.

3.3 Zotero

Zotero (<https://www.zotero.org/>) je bezplatný multiplatformní svobodný (open source) citační manažer s intuitivním ovládáním určený pro shromažďování, organizaci, anotace, citování a sdílení výsledků výzkumu. Nabízí množství praktických rozšíření pro textové procesory (LibreOffice, Word, Google Docs), webové prohlížeče (Firefox, Chrome) a mnoho dalších.

Určitě je vhodné se si aplikaci Zotero vyzkoušet a vyžít její možnosti **při studiu** k tvorbě samostatných prací nebo přímo kvalifikační práce.

Obrázek 1: Aplikace citačního manažeru Zotero. Zdroj zotero.org.

Nativní aplikace Zotero je k dispozici pro operační systémy Mac, Windows, Linux, iOS.

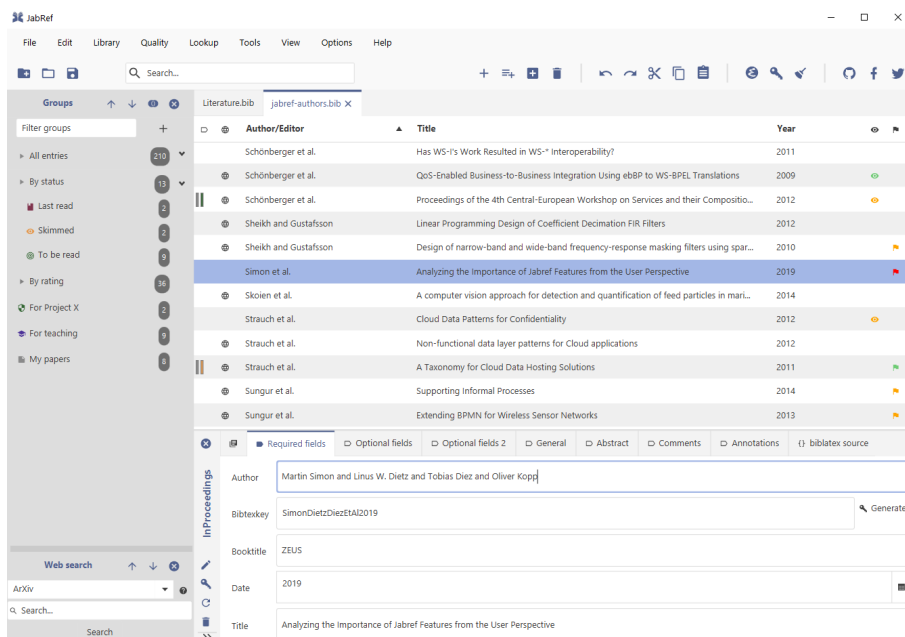
- Existují rozšíření pro textové procesory LibreOffice Writer, Microsoft Word a Google Docs. Rozšíření zcela nahrazuje integrovanou funkcionalitu pro správu pramenů, vkládání citací i seznamu literatury.
V menu *Nástroje* vyberete *Doplňky* a následně uvidíte možné doplňky po **LibreOffice** nebo Microsoft **Word**.
- Rozšíření pro webové prohlížeče Firefox a Chrome.
V menu *Nástroje* vyberete *Nainstalovat konektory do prohlížečů* a následně se vám otevře web zotero.org s možností instalace rozšíření do webového prohlížeče.
- Redakční systémy (Drupal, Wordpress),
- a mnoho dalších.
- Doporučit lze zaregistrování se, které vám zajistí synchronizaci nativní aplikace, rozšíření do prohlížečů a textových procesorů i na více počítačích současně.
- Zotero umožňuje automatické aktualizace seznamu literatury po vložení citace nového pramene. Nemusíte na nutnost aktualizace stále myslet.

Norma ISO690:2022 je podporována stylem:

- Technické univerzity v Liberci (formát pramenů není ve shodě s webem citace.zcu.cz):
 - „TUL ISO690:2022 AD (author-date, Čeština)“
 - „TUL ISO690:2022 NUM (numeric, brackets, Čeština)“
- vlastní styl (bude doplněn po ověření).

3.4 JabRef

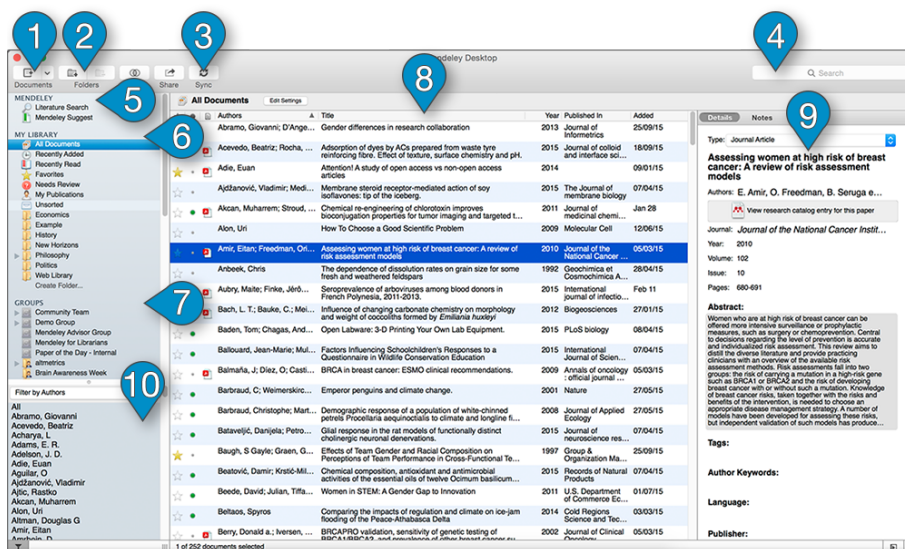
- Aplikaci JabRef (<https://www.jabref.org/>) stáhnete z adresy <https://www.jabref.org/#download> pro MacOS, Linux a Windows. Na stejné adrese najdete také návod k aplikaci.
- JabRef je vhodný při práci s formátem BibTeX pro bibliografické záznamy a používáte pro počítačovou sazbu $\text{\TeX}$, nadstavby $\text{\LaTeX}$ (<https://www.latex-project.org/>) a zejména v grafickém rozhraní textového procesoru $\text{\LyX}$ (<https://www.lyx.org/>).

Obrázek 2: Aplikace citačního manažeru JabRef. Zdroj jabref.org.

3.5 Mendeley Desktop

- Aplikaci Mendeley Desktop stáhnete z adresy <https://www.mendeley.com/guides/desktop/> pro MacOS, Linux a Windows. Na stejné adrese je i návod k celé aplikaci.
- Dostupné je rozšíření pro MS Word a LibreOffice (návod).

Obrázek 3: Aplikace citačního manažeru Mendeley Desktop. Zdroj Mendeley Desktop.

3.6 Microsoft Word

Microsoft Word v sobě integruje Správce pramenů, který potřebnou funkcionalitu poskytuje včetně vytvoření seznamu literatury a vkládání citací.

Funkce naleznete na kartě *Reference* v bloku *Citace a bibliografie*.

- Nejprve nastavte *Styl*, tj. citační normu, kterou budete používat pro vyplnění bibliografických polí ve *Správci pramenů* a současně pro zobrazení seznamu literatury a citace v aktuálním dokumentu.
- Jednotlivé prameny nadefinujete ve *Správci pramenů*.
- Vložení **seznamu** literatury provedete na kartě *Reference* v bloku *Citace a bibliografie* tlačítkem „*Bibliografie*“, kde následně vyberete např. první nabízenou variantu podoby seznamu. V místě kurzoru se automaticky vygeneruje kompletní seznam literatury.
- Vložení **citace** provedete jednoduše na kartě *Reference* v bloku *Citace a bibliografie* tlačítkem „*Vložit citaci*“, kde následně vyberete požadovaný pramen, na který se má v daném místě odkazovat. V místě kurzoru se v závorkách objeví odpovídající citace, tj. odkaz do seznamu literatury.
- Klepnutím myši na již vloženou citaci můžete vybrat možnost „*Upravit citaci*“ a k odkazu doplnit informaci např. o čísle stránky nebo rozsahu citovaných stran.

Pozor, tématu práce v textovém procesoru a citacím je věnován samostatný dokument viz Komplexní textový dokument (C2), kde je popis doplněn o snímky obrazovky.

3.7 LibreOffice Writer

Funkce naleznete v hlavním menu *Vložit – Obsah a rejstříky*, kde jsou

- volba *Obsah, rejstřík nebo seznam literatury* pro vytvoření seznamu literatury.
 - V dialogovém okně dále nastavíte nadpis seznamu literatury, (ne)povolíte ruční změny, určíte zda položky číslovat a typ závorek (hranaté, kulaté, složené, špičaté), jazyk a způsob řazení.
 - Na dalších záložkách dialogového okna (zejména *Položky*) máte možnost ovlivnit formát a pořadí bibliografických polí podle typu pramene.
 - Tlačítkem *OK* potvrdíte vytvoření.
- a volba *Položka použité literatury* vyvolá dialogové okno pro vložení citace do textu.
 - Vyberete zdroj bibliografických záznamů globální nebo lokální v aktuálním dokumentu.
 - V aktuálním dokumentu máte možnost přidat vlastní nové prameny tlačítkem *Nový*. V takovém případě se zobrazí dialogové okno pro definování pramene:
 - * krátký název (povinné a ukazuje se při výběru z pramenů k citování),
 - * typ pramene (kniha, časopis, sborník, webový dokument, ...)
 - * a vyplníte odpovídající bibliografická pole.
 Po vyplnění potvrdíte tlačítkem *OK*.
 - Vložení citace vybraného pramene provedete tlačítkem *Vložit*.
 - Tlačítkem *Zavřít* dialogové pro výběr citovaných pramenů zavřete.
 - Pokud již máte seznam literatury vytvořen, nezapomeňte jej aktualizovat po vložení dalších citací do textu. Stačí klepnout pravým tlačítkem kdekoli na seznamu literatury a z kontextové nabídky vybrat *Aktualizovat rejstřík*.

Bibliografickou databázi lze připravit v externím citačním manažeru a do LibreOffice následně připojit.

Využít lze mimo jiné i množství doplňků, které zpřístupní bibliografickou databázi externího citačního manažeru a nahradí integrovanou funkcionalitu např. v podobě ikon na samostatné liště nástrojů.

4 Externí citační manažer v textovém procesoru

4.1 Doplněk CitacePRO

Manažer *CitacePRO* poskytuje tzv. doplněk pro MS Word 2016 nebo novější a Microsoft 365 ve webovém prohlížeči. Podporovány jsou pouze operační systémy Mac, Windows 10 a Windows 11. Doporučený postup instalace doplňku je následující.

1. V MS Word na kartě *Vložení* v bloku *Doplňky* vyberete *Store*.
2. V dialogovém okně dáte vyhledat text „citacepro“.
3. Měl by se vám objevit doplněk „Citace PRO pro Word“ a instalaci potvrdíte tlačítkem *Přidat*.
4. Jestliže souhlasíte s licenčními podmínkami a zásadami ochrany osobních údajů, potvrdíte je tlačítkem *Pokračovat*.
5. Nainstalovaný doplněk musíte propojit s vaším účtem na CitacePRO vložením připraveného kódu (překopírováním).
6. Následně v doplňku uvidíte, že jste přihlášení.
7. Tlačítkem *Načíst* doplněk získá prameny z webového manažeru CitacePRO.

Citaci na požadované místo v dokumentu vložíte umístěním kurzoru s následným výběrem pramene a stiskem tlačítka „*„*““ doplňku.

Vložení seznamu literatury provedete umístěním kurzoru na požadované místo v dokumentu a stiskem tlačítka „*„*““ v nainstalovaném doplňku.

Hodnocení a poznámky

- Při praktickém zkoušení doplňku CitacePRO pro Microsoft Word nastala řada problémů už při instalaci.
 - S Microsoft Word 2016 byla instalace bez problémů, ale po spárování žádné prameny z webového manažeru doplněk nestáhl.
 - Do Microsoft Word 2016 nebylo možné doplněk ani nainstalovat kvůli chybové zprávě o nepodporovaném prohlížeči (blíže nepopsané).
 - S Microsoft 365 (multilicence ZČU, instalované lokálně) nebylo možné doplněk z Microsoft Store nainstalovat.
 - Teprve čtvrtý pokus s Microsoft 365 se zdařil.
- Seznam literatury je formátován bez použití stylů ve formě tabulky bez viditelného ohraničení. Číslovaný seznam literatury má nevhodné vertikální zarovnání čísla pramene v buňce (uprostřed, nikoliv nahoru).

V publikaci [1] autor popisuje anatomii.

Seznam literatury

[1]	ČIHÁK, Radomír. <i>Anatomie</i> . Třetí, upravené a doplněné vydání. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-802-4738-178.
-----	---

Obrázek 4: Příklad seznamu literatury ve Wordu prostřednictvím CitacePRO. Formátování čísla v seznamu literatury není vhodně zarovnáno. Více citací nelze vložit do jedné závorky.

- Nelze vložit více citací současně do jedné závorky.
- Všechny prameny je nutné editovat ve webovém prostředí.
- Doplněk z Microsoft Store nelze získat anonymně.
- Není k dispozici rozšíření pro LibreOffice.
- Postup instalace poskytuje souhrn k citacím na ZČU. Na odkazu jsou prezentace a video ilustrující použití původní starší verze.

4.2 Doplněk Zotero

Nejprve stáhněte (<https://www.zotero.org/>) a nainstalujte aplikaci *Zotero* do svého počítače. Podporovány jsou Mac, Windows, Linux a iOS. Doplněk existuje pro Microsoft Word i LibreOffice Writer.

Doporučený postup instalace doplňku je následující.

1. Pro instalaci v aplikaci menu *Nástroje* vyberete *Doplňky*, kde uvidíte **LibreOffice** a Microsoft **Word** (jsou-li nainstalovány).
2. Tlačítkem nainstalujete doplněk pro daný kancelářský balík.

V publikaci [1] autor popisuje anatomii. Zotero si poradí se spojením více pramenů [1–3] do jedné závorky.

Seznam literatury

[1] ČIHÁK, Radomír a Miloš GRIM. <i>Anatomie 1. 3., upr.dopl.</i> vyd. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3817-8.   [2] KOUTNY, Tomas, Michal KRCMA, Josef KOHOUT, Petr JEZEK, Jana VARNUSKOVA, Petr VCELAK a Jan STRNADEK. On-Line Blood Glucose Level Calculation. <i>Procedia Computer Science</i>. 2016, 2016(98), 228–235.   [3] SCHWARZ, Jan, Josef SYKORA, Dominika CVALINOVA, Renata POMAHACOVA, Jana KLECKOVA, Martin KRYL a Petr VCELAK. Inflammatory bowel disease incidence in Czech children: A regional prospective study, 2000–2015. <i>World Journal of Gastroenterology (WJG)</i>. 2017, 23(22), 4090–4101.

Obrázek 5: Příklad seznamu literatury prostřednictvím doplňku Zotero.

5 Úkoly a samostudium

1. Prostudujte a vyzkoušejte si tvorbu bibliografického záznamu dle:
Včelák, Petr. *Jak na seznam zdrojů podle citační normy ISO 690:2022*. Online. Plzeň, 6. 11. 2023. Dostupné z <https://home.zcu.cz/~vcelak/prednasky/jak-na-seznam-zdroju-iso690.pdf>. [citováno 2024-02-14].
2. Prostudujte si rozdíl mezi citací a parafrází dle:
Firstová, Zdeňka. *Citace – parafráze – plagiát*. Online. Plzeň, 16. 2. 2012. Dostupné z https://citace.zcu.cz/ke-stazeni/citace_parafraze_plagiat_cviceni.ppt. [citováno 2024-02-14].
3. Vyhledejte na webu.
 - (a) Pamatujete si web Západočeské univerzity z roku 2000? Vyhledejte jak vypadal a co obsahoval.
 - (b) Existoval web Západočeské univerzity ještě před rokem 2000? Jaký termín najdete?
4. Vyhledejte ve STAGu úspěšně obhájenou bakalářskou nebo diplomovou práci na FZS z předchozích roků? Pro některou z nich vytvořte bibliografický záznam dle ISO 690.
5. Vyhledejte citační databázi Scopus a Web of Science (prostřednictvím Knihovny ZČU).
6. V některé mezinárodní citační databázi zkuste vyhledat nejnovější publikace na témata z vašeho oboru.
7. Zjistěte co jsou diagnózy označené I63.0, I63.1, I63.2, I63.3, I63.4, I63.5 a vyhledejte vhodný ilustrační obrázek.
8. Vyhledejte publikace z několika různých typů/zdrojů dat nebo citačních databází na témata:
 - (a) embolie přívodných mozkových tepen,
 - (b) okluze nebo stenóza mozkových tepen,
 - (c) císařský řez,
 - (d) idiopatické střevní záněty,
 - (e) diabetes mellitus.
9. Pro vyhledané publikace vytvořte bibliografický záznam dle ISO690.